

УДК 378.1

Н.О. КОМІСАРЕНКО,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української та іноземних мов
Уманського національного університету садівництва*

ЗМІСТ, ФОРМИ І МЕТОДИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглядаються зміст, форми і методи моніторингу якості організації виховної роботи у вищому навчальному закладі. Визначено, що саме від якості проведення моніторингу великою мірою залежить активізація виховної роботи. Доведено, що об'єктивна оцінка результатів моніторингу забезпечує коригування організації виховної роботи, що, у свою чергу, сприяє підвищенню компетентності суб'єктів моніторингу, особистісному зростанню студентів і викладачів, а також пошуку нових форм і методів організації виховної роботи у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: моніторинг, якість освіти, ВНЗ, суб'єкт моніторингу, компетентність, виховна робота, оцінка результатів.

Постановка проблеми. Вимоги сучасності обумовлюють оновлення системи освіти України з урахуванням принципів індивідуалізації, диференціації, гуманізації та демократизації, а також її орієнтації на особистість. Пошук модернізованих підходів до підготовки фахівців відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня детермінує необхідність оптимізації педагогічного процесу у вищих навчальних закладах і передбачає створення умов для повноцінного особистісного розвитку майбутнього фахівця та його творчої самореалізації. Тобто виховання майбутнього покоління, здатного постійно самовдосконалюватися, вчитися, творити і примножувати суспільне багатство, сприяти консолідації української нації в європейську та світову спільноти, що актуалізує посилення духовного аспекту освіти. У державних документах (саме у Національній Доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті) декларується, що якість освіти визначена пріоритетним напрямом державної освітньої політики, а діагностика ефективності освітніх реформ, їх моніторинг і науковий супровід названі обов'язковими елементами модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах України. Вирішення цієї проблеми вимагає пошуку теоретичного обґрунтування й розробки нових стратегій діяльності педагогічних колективів вищих навчальних закладів щодо забезпечення прогнозування якості навчально-виховного процесу, впровадження системи моніторингу задля мобілізації зусиль педагогів і студентів на його оптимізацію [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психолого-педагогічній літературі набувають актуальності праці, присвячені загальним питанням дослідження моніторингу в педагогічному процесі (В. Беспалько, В. Вербець, В. Гузєєв, Н. Дерзкова, Г. Єльнікова, Є. Заїка, В. Кальней, В. Лізинський, О. Майоров, О. Орлова, С. Подмазін, В. Хлебнікова, С. Шишов та ін.).

Особливості управління виховною роботою у вищих навчальних закладах розкриваються у дослідженнях В. Андрєєва, Є. Бабкіної, А. Денисенко, Т. Лукіної, Л. Москальової та ін.

Педагогічний моніторинг як управлінська складова у виховному процесі досліджується О. Коберником, тоді як моніторинг діяльності учасників педагогічного процесу розглядають Г.Єльнікова та П. Матвієнко, а загальні питання педагогічного моніторингу аналізує С. Подмазін.

Проте проведений аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що проблемі моніторингу виховної роботи присвячено недостатньо наукових досліджень. Отже, потребує конкретизації сутність поняття моніторингу організації виховної роботи як педагогічної категорії. Невизначеними на сьогодні залишаються структура цього поняття та процедура проведення моніторингу; також необґрунтованим є змістово-процесуальний інструментарій реалізації моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі.

Мета статті. Визначити шляхи удосконалення моніторингу організації виховної роботи у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз стану моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі дозволив визначити, що саме від якості проведення моніторингу великою мірою залежить активізація виховної роботи у вищому навчальному закладі у напрямі її багатовекторності, гнучкості, динамізму, мобільності, здатності до самоорганізації, а також заохочення учасників виховного процесу щодо його перспективного розвитку та підвищення результативності.

Якісна організація виховної роботи у вищих навчальних закладах передбачає насамперед: досягнення її ефективних результатів, відповідних поставлених меті та конструктивному вирішенню визначених завдань; позитивну динаміку особистісного становлення, розвитку й зростання студента, його соціального інтелекту та соціальної активності; рівень його особистих зусиль з досягнення професійних знань, умінь і навичок; застосування інноваційних педагогічних технологій.

Ефективно проведений моніторинг дає його суб'єктам інформацію про реальний стан і рівень організації виховної роботи, допущені помилки, напрями усунення останніх, оскільки прогалини у роботі суб'єктів завжди позначаються на рівні вихованості студентів. У такому тлумаченні можемо стверджувати про механізм активної суб'єкт-суб'єктивної взаємодії із залученням суб'єктів виховної роботи до свідомого вдосконалення своєї діяльності, що дає змогу сформувати в них вміння проектувати власну діяльність, спрямовану на досягнення запланованого результату. Отже, в процесі системного здійснення моніторингу суб'єктами виховної роботи виявляються недоліки в її організації та проведенні, усунення яких передбачає вдосконалення змісту, форм та методів і визначення конкретних проблем із подальшим їх вирішенням.

У ході дослідження нами було визначено, що підвищенню рівня моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі сприятиме сукупність таких педагогічних умов:

- 1) компетентність суб'єктів моніторингової діяльності (викладачів і студентів) для забезпечення належної реалізації моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі;
- 2) забезпечення суб'єктів моніторингової діяльності змістово-процесуальним інструментарієм та інформаційно-методичним оснащенням;
- 3) постійний аналіз суб'єктами моніторингової діяльності результатів моніторингу, оцінка та коригування організації виховної роботи задля її оптимізації.

Практична реалізація завдань моніторингу організації виховної роботи вищим навчальним закладом (внутрішній моніторинг) здійснюється зазвичай на трьох рівнях – університетському, факультетському та кафедральному. Тоді активними організаторами та учасниками виховної роботи в університеті є органи студентського самоврядування та самі студенти. Враховуючи зазначене вище, нами визначено ще один рівень моніторингу організації виховної роботи – рівень студентського самоврядування. На кожному з окреслених рівнів суб'єктами організації виховної роботи, а у нашому випадку вони є і суб'єктами моніторингу, вирішуються певні завдання.

Інтегрована діяльність усіх суб'єктів виховного процесу (в контексті нашого дослідження суб'єктів моніторингу) спрямовується на пошук нових педагогічних технологій, на визнання пріоритету їх самовиховання.

Органи студентського самоврядування спрямовують свою діяльність на оптимізацію навчально-виховного процесу, реалізацію обліку та контролю за навчанням, дисципліною, розвиток активності, ініціативи та відповідальності за доручену справу, формування життєвої позиції, соціальної зрілості. Саме студентське самоврядування виступає засобом практичної підготовки студентів до майбутньої діяльності керівника, організатора, управлінця.

Під моніторинговою компетентністю педагога вищого навчального закладу розуміється сукупність знань, умінь, навичок, а також комплекс особистісних якостей, які забезпечують ефективність моніторингу всіх сторін педагогічного процесу або виховних систем.

На основі проведеного аналізу нами під компетентністю суб'єктів моніторингової діяльності розуміється їх глибока обізнаність із теоретичними основами моніторингу та виховної роботи, здатність проводити моніторингову діяльність, аналізувати її результати та здійснювати їх коригування з метою виведення організації виховної роботи на якісно новий рівень.

Нами встановлено, що моніторингова компетентність суб'єктів організації виховної роботи у вищому навчальному закладі включає:

- 1) спеціальні знання і вміння;
- 2) особистісні якості, які є визначальними для успішності здійснення моніторингу.

Ураховуючи ідеї Л. Москальової, визначено такі групи умінь для проведення моніторингової діяльності: інформаційні (уміння сприймати, збирати та відбирати інформацію, систематизувати, аналізувати, структурувати, узагальнювати, оцінювати, адаптувати, візуалізувати, вербалізувати, трансформувати та транслювати тощо); діагностичні (уміння проводити процедури діагностування, обробки його результатів тощо); прогностичні (уміння цілепокладання, передбачення кінцевого результату, інтуїтивне прогнозування процесу, формулювання гіпотези, цілей, завдань, виявлення закономірностей, а також умов, пошуку резервів, коригування тощо); проектувальні (уміння ціле покладання, створення умов, планування, проектування, конструювання, моделювання, структурування, технологізації тощо); аксіологічні (уміння вибору об'єкта та форми контролю, відбір параметрів, зіставлення результатів з нормами, самоорганізація, саморегуляція тощо); креативні (уміння уяви, схематизації, типізації, акцентування, гіперболізації, передбачення, реконструювання, модернізації тощо); інтелектуальні (уміння систематизації, узагальнення, аналізу, синтезу, класифікації, абстрагування, усвідомлення, виокремлення загального, одиничного, цілепокладання, рефлексії); дослідницькі (уміння знайти та актуалізувати проблему, формувати цілі, завдання, предмет, об'єкт і гіпотезу, засвоїти та планувати методи дослідження, провести спостереження, експеримент, обробити результати дослідження, сформулювати висновки тощо); комунікативні (уміння встановити контакти, обмінятися інформацією, вербальне та невербальне спілкування, уміти будувати взаємодію тощо); управлінські (уміння організувати управління, мотивувати, цілепокладати, інформувати, організовувати, контролювати, коригувати, відслідковувати діяльність) [7].

На основі проведеного аналізу під показниками (індикаторами) моніторингу організації виховної роботи розуміються статистичні дані про стан організації виховної роботи, моніторингову компетентність суб'єктів виховної роботи, цілеспрямованість і систематичність проведення виховної роботи, її ефективність.

Показникам (індикаторам) притаманні такі характеристики: вони мають бути кількісними, але означають більше, ніж просто числовий вираз; вони є носіями зведеної інформації про важливі аспекти функціонування чи розвитку освітньої сфери; індикатори передбачають інформування безпосередніх учасників та всіх зацікавлених осіб (студентів, педагогів, керівників структурних підрозділів вищого навчального закладу); вони є засобами діагностики, їх використовують для аналізу та прийняття рішень [6].

Здійснений аналіз педагогічної та соціологічної літератури дав змогу визначити вимоги до системи показників (індикаторів), а саме:

- урахування потреб системи вищої освіти, враховуючи основні напрями модернізації;
- охоплення всіх напрямів сфери вищої освіти;
- повнота та конкретність критеріїв, їх доцільність і однозначність, можливість кількісно оцінити більшість із них;
- орієнтація на потреби зовнішніх користувачів інформацією (інтегровані показники – для всіх груп споживачів інформації, узагальнені індикатори – для необмеженої кількості категорій користувачів);
- зіставлення отриманих показників з національними індикаторами, що характеризують якість організації виховної роботи у вищих навчальних закладах;
- циклічність в оцінюванні, відстеження об'єктів моніторингу протягом всього звітного періоду;

- гнучкість самого процесу оцінювання, здійснення його відповідно до можливих змін пріоритетів у роботі;
- дотримання морально-етичних норм під час відбору показників та збору інформації, що має конфіденційний характер [1].

Зокрема Т. Лукіна наголошує, що система показників повинна бути: необмеженою за кількістю показників; самодостатньою, тобто система має містити такий набір індикаторів, який буде достатнім для того, щоб здійснювати різнобічний аналіз та приймати відповідні управлінські рішення; повною, тобто охоплювати різні аспекти та складові системи освіти; адекватною основним цілям і завданням, які постають перед конкретним етапом розвитку системи освіти та моніторинговим дослідженням освітньої сфери; динамічною, тобто час від часу систему індикаторів і критеріїв якості освіти потрібно переглядати й уточнювати відповідно до її мети та пріоритетних напрямів реформування освітньої сфери; легкою в обчисленнях та вимірюваннях [5].

Таким чином, можемо констатувати, що процесуальна складова моніторингу організації виховної роботи передбачає наявність системи методів проведення моніторингу: використання теоретичних, емпіричних методів та методів математичної статистики. Так, В. Вербець зазначає, що у системі соціально-педагогічного моніторингу найбільш широко використовуються такі методи наукового аналізу процесів організації виховної роботи: експертне опитування відповідно вибіркою експертів); включене спостереження за різними видами та способами здійснення виховної роботи; анкетування студентів та викладачів; тестування психологічних, соціальних та професійних рис молоді; методи загальної семіотики – порівняння, зіставлення та узагальнення результатів, аналізу навчальних документів [3].

На сьогодні у науковій та практичній діяльності широко використовуються інформаційні засоби моніторингу. Як правило, це соціолого-педагогічні дослідження, в яких порушуються питання оперативного інформування громадськості про результати моніторингу організації виховної роботи у вищому навчальному закладі та ін. [4].

На підставі зазначеного вище можемо констатувати, що організація проведення моніторингу передбачає:

- 1) створення робочої групи;
- 2) постановку мети, визначення об'єктів, встановлення термінів;
- 3) з'ясування суті моніторингу – збір інформації шляхом спостережень, співбесід, тестування, анкетування, опитування, відвідування занять, проведення виховних заходів, під час яких відбувається аналіз і систематизація отриманої інформації;
- 4) розробку рекомендацій і пропозицій щодо подальшої діяльності, формулювання висновків та оприлюднення результатів.

Отже, ми дійшли висновку, що використання обґрунтованих критеріїв та показників, авторитетних джерел даних, складання опитувальників, залучення кваліфікованих виконавців, експертів для контролю за проведенням моніторингу уможливило отримання об'єктивних даних щодо рівня організації виховної роботи у вищому навчальному закладі, передбачення її прогалин, вироблення та застосування превентивних заходів щодо їх вчасного усунення або уникнення з метою виходу на нову систему організації виховної роботи.

Висновки. Практика переконливо свідчить, що за результатами моніторингу визначається: компетентність педагогічного персоналу вищого навчального закладу; організацію виховної роботи (підготовка, проведення та оцінювання виховних закладів); організацію виховної роботи структурними підрозділами вишу; участь студентського самоврядування у виховній роботі та ін. Таким чином, аналізуючи результати моніторингу, слід насамперед визначити:

- 1) відповідність плану виховної роботи потребам, можливостям та інтересам студентів і викладачів;
- 2) відповідність змісту, форм і методів організації виховної роботи завданням, які визначені планом виховної роботи;
- 3) відповідність співпраці суб'єктів виховної роботи поставленій меті;
- 4) відповідність спрямованості виховної роботи формуванню в студентів різних особистісних компетентностей (моральність, працьовитість та підприємливість);
- 5) рівень активності і самодіяльності студентів, їх участь у виховних справах;

6) узгодженість планів роботи факультетів (інститутів) з програмами та концепціями виховної роботи у вищому навчальному закладі, їх відповідність загальнодержавним програмам та ін. Звідси логічним є висновок, що результативність моніторингу організації виховної роботи аналізується за такими критеріями:

- 1) чіткість цілей визначення та планування виховної роботи у вищому навчальному закладі;
- 2) ефективність застосовуваних змісту, форм і методів її проведення;
- 3) результативність суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі організації на здійсненні виховної роботи.

Отже, об'єктивна оцінка результатів моніторингу забезпечує коригування організації виховної роботи, що, в свою чергу, сприяє підвищенню компетентності суб'єктів моніторингу, особистісному зростанню студентів і викладачів, а також пошуку нових змісту, форм і методів організації виховної роботи з подальшим їх утіленням у модифікованій системі організації виховної роботи у вищому навчальному закладі.

Список використаних джерел

1. Андреев В.И. Педагогический мониторинг как системная диагностика качества образования / В.И. Андреев // Педагогический мониторинг качества образования. – Казань : КГУ, 1999. – С. 4–16.
2. Бабкина Е. Мониторинг классного руководителя [Электронный ресурс] / Е. Бабкина, В. Хабин. – Режим доступа : <http://www.ug.ru/00.53/pd3.htm>
3. Вербець В.В. Соціально-педагогічний моніторинг у вузі : методологія, методика, організація : монографія / В.В. Вербець – Рівне : РДГУ, 2002. – 309 с.
4. Деякі питання організації виховної роботи : лист МОН України № 1/9 – 595 від 23.08.12 [Електронний ресурс] // Директор школи. – 2012. – № 22. – С. 44. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/30820/
5. Лукіна Т.О. Моніторинг як механізм інформаційного забезпечення управління якістю освіти / Т.О. Лукіна // Вісник «Тестування і моніторинг в освіті»/ Гол.ред. С.А. Раков – Харків: Факт, 2005. – С. 16–20.
6. Майоров А.Н. Мониторинг в образовании / А.Н. Майоров. – 3-е изд., испр. и доп. – М: Интеллект – Центр, 2005. – 424 с.
7. Москальова Л.Ю. Актуальні проблеми організації і управління виховним процесом у вищих навчальних закладах / Л.Ю. Москальова // Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д. Ушинського: зб.наук. праць. – Одеса, 2008. – № 6–7. – С. 115–122.
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

References

1. Andreev, V.I. (1999). *Pedahohicheskii monitorinh kak sistemnaia diahnostika kachestva obrazovaniia* [Pedagogical monitoring as a system diagnostics of a quality of education]. *Pedahohicheskii monitorinh kachestva obrazovaniia* [Pedagogical monitoring of the quality of education]. Kazan, KSU Publ., pp. 4-16 (In Russian).
2. Babkina, E. & Khabin, V. *Monitorinh klassnoho rukovoditelia* [Monitoring of a form-master]. Available at: <http://www.ug.ru/00.53/pd3.htm>. (In Russian).
3. Verbets, V.V. (2002). *Sotsialno-pedahohichnyi monitorynh u vuzi : metodolohiia, metodyka, orhanizatsiia* [Social-pedagogical monitoring at higher institution : methodology, methodic, organization]. Rivne, RSHU Publ., 309 p. (In Ukrainian).
4. *Deiaki pytannia orhanizatsii vykhovnoi roboty : lyst MON Ukrainy № 1/9-595 vid 23.08.12* (2002). [Some questions of organization of educational work : message of a Ministry of Education and Science of Ukraine № 1/9-595 of 23.08.12]. *Dyrektor shkoly* [School Director], no. 22, pp. 44. Available at: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/30820/ (In Ukrainian).
5. Lukina, T.O. (2005). *Monitorynh yak mekhanizm informatsiinoho zabezpechennia upravlinnia yakistiu osvity* [Monitoring as a mechanism of informational assurance of management of

a quality of education]. *Visnyk Testuvannia i monitorynh v osviti* [Testing and monitoring in education]. Kharkiv, Fact Publ., pp. 16-20 (In Ukrainian).

6. Maïorov, A.N. (2005). *Monitoring v obrazovanii* : 3-e izd., ispr. i dop. [Monitoring in education : 3rd ed., corr. i dop.]. Moscow, Intellect-Tsentre Publ., 424 p. (In Ukrainian).

7. Moskaliova, L.Yu. (2008). *Aktualni problemy orhanizatsii i upravlinnia vykhovnym protsesom u vyshchyykh navchalnykh zakladakh* [Actual problems of organization and management of an educational process at higher institutions]. *Naukovyi visnyk PDPU im. K.D. Ushynskoho : zb. nauk. prats* [Naukovyi Visnyk PDPU named after K.D. Ushynskiy]. Odesa, no. 6-7, pp. 115-122 (In Ukrainian).

8. *Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku : Ukaz prezidenta Ukrainy vid 25 chervnia 2013 roku no. 344/2013* [National Strategy of development of education in Ukraine on a period till 2021 year: The Decree of the President of Ukraine on the 25 of June 2013 no. 344/2013]. Available at: <http://www/zakon.rada.gov.ua>.

В данной статье рассматривается сущность содержания, форм и методов мониторинга качества воспитательной работы в высшем учебном заведении. Определено, что именно от качества проведения мониторинга в большой степени зависит активизация воспитательной работы. Доказано, что объективная оценка результатов мониторинга способствует повышению компетентности субъектов мониторинга, личностному росту студентов и преподавателей, а также поиску нового содержания, форм и методов организации воспитательной работы в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: мониторинг, качество образования, ВУЗ, субъект мониторинга, компетентность, воспитательная работа, оценка результатов.

The essence of content, forms, and methods of monitoring the quality of organization of educational work at higher education institutions is discussed in the article. It was determined that the activation of educational work depends to a great extent on the quality of realization of monitoring. The practical realization of tasks of monitoring the organization of educational work is done on three levels – university, faculty, and department. It is proved that the objective appraisal of results of monitoring ensures the improvement of organization of educational work and promotes the rise of competency of the subjects of monitoring and personal development of students and teachers.

Key words: monitoring, competency, subject of monitoring, quality of education, higher education, competence, educational work, evaluation of results.

Одержано 3.03.2017.